

Водногосподарські комплекси мають відповідати таким основним умовам:

- 1) найбільш раціонально і повно забезпечувати запити кожного учасника ВГК;
- 2) забезпечити найвищу ефективність кожного учасника ВГК;
- 3) гарантувати найпростішу і найнадійнішу експлуатацію всієї сукупності гідротехнічних споруд (греблі, насоси, станції, водозабори, будівлі ГЕС, колодопропуски, рибопроходи тощо);
- 4) не допускати погіршення екологічних умов, забезпечувати охорону водотоків і водойм від забруднення, засмічення і виснаження. Сприяти збереженню і розвитку природних екосистем.

Запити учасників ВГК часто суперечливі, і знайти варіант, який би влаштовував усіх, дуже важко. Так, водний транспорт зацікавлений у підтриманні судноплавних глибин у нижньому б'єфі в навігаційний період, для чого потрібні попуски води з верхнього б'єфа, тоді як гідроенергетика, навпаки, зацікавлена в накопиченні води у водосховищі для інтенсивного використання її в осінньо-зимовий період [10, с.72].

Література.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) уклад. і голов. Ред.. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 518 с.
2. Про захист прав споживачів: закон України // Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 1, ст. 1; 1995 р., № 14, ст. 90; 1995 р., № 23, ст. 182; 1997 р., № 35, ст. 219; 1999 р., № 34, ст. 274; 2001 р., № 31, ст. 150; 2002 р., № 9, ст. 68, № 17, ст. 120; 2004 р., № 11, ст. 137.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 214/95-ВР (із змінами, внесеними згідно з Законами) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ // (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 29, ст. 377.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
6. Про питну воду та питне водопостачання: закон України від 10 січня 2002 р. № 2918 – ІІІ (із змінами, внесеними згідно з Законами) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 16.
7. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: закон України від 01.06.00 р. № 1775-ІІІ.
8. Про трубопровідний транспорт: закон України від 15.05.96 р. № 192/96-ВР.
9. Про природні монополії: закон України // Верховна Рада України, № 1682-ІІІ, 20.04.2000 – // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 30, ст. 238.
10. Яцик А.В. Водні ресурси: використання, охорона, відтворення, управління: Підручник для студентів вищих навч. Закладів / А.В. Яцик, Ю.М. Грищенко, Л.А. Волкова, І.А. Пашенюк. – К.: Генеза, 2007. – 360с. Яцик А.В. Водні ресурси: використання, охорона, відтворення, управління: Підручник для студентів вищих навч. Закладів / А.В. Яцик, Ю.М. Грищенко, Л.А. Волкова, І.А. Пашенюк. – К.: Генеза, 2007. – 360с.

СОЦІОЛОГО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДІВ

Озарко І.

(юрист)

Анотація. Розглядаючи питання розвитку судової системи автор досліджує проблеми спеціалізації судів та вплив такої організації суду на доступність правосуддя.

Ключові слова: спеціалізація судів, принципи правосуддя.

Аннотация. Рассматривая вопросы развития судебной системы, автор исследует проблемы специализации судов и влияние такой организации суда на доступность правосудия.

Ключевые слова: специализация судов, принципы правосудия.

Annotation. Considering the issue of the judicial system development, the author explores the problems of courts' specialization and the influence of the beforementioned court organization on the accessibility of justice.

Key words: courts' specialization, principles of justice.

Поняття та сутність спеціалізації судів закономірно розглядається як один з ключових та визначальних принципів (засад) організації судової системи держав, який по-різному впроваджений до законодавства більшості сучасних країн та отримує навіть у деяких з них належне конституційне закріплення (конституціоналізацію) надто в тих, які

намагаються безпосередньо в Конституції зафіксувати найважливіші підвалини організації судоустрою країни.

Важливість даного принципу обумовлює необхідність його комплексного соціолого-правового розкриття, яке б ураховувало максимально широку палітру наукових інтерпретацій, поглядів та підходів вчених та практиків, зокрема законодавців, до вирішення питання змістовного уточнення обсягу цього поняття, видового розмаїття спеціалізації судів, причин запровадження цього принципу до організації судових систем, а також допомагало б урахувати позитивні та негативні сторони впровадження як діалектичну єдність позитивних і негативних проявів і властивостей цього правового явища.

Очевидно, що з огляду на комплексний характер, названий принцип можна розглядати та аналізувати з ґносеологічних, онтологічних, ідеологічних, формально-юридичних, політичних, історико-правових та інших позицій. При цьому найвагомішу цінність являє, з нашої точки зору, все ж його розгляд як спеціалізованого конституційного принципу побудови судової системи, вагомого як у контексті закріплення найважливіших правових принципів у тексті Основного Закону України, так і в сенсі оформлення даною юридичною конструкцією загальновизнаного та апробованого зарубіжною конституційною й законодавчою практикою принципу побудови сучасної судової системи. Такий підхід виправданий і в перспективному плані – з оглядку на тенденцію поглиблення спеціалізації судової системи у законодавстві України про судоустрій та зміцнення засад організації адміністративних судів України.

Історично концепція спеціалізації судової системи розвивалася і розвивається за сучасних умов як у контексті ускладнення суспільного життя, урізноманітнення палітри існуючих та виникаючих правовідносин, поступового поширення юрисдикції судів на всю їх складну та суперечливу гаму, деталізації законодавчого матеріалу, зокрема поступового збільшення масиву та ускладнення конструкцій правових норм, присвячених організації судової влади та здійсненню судочинства.

Відтак, і принцип спеціалізації судів за різних часів мав неоднозначне тлумачення, по-різному інтерпретувався різними дослідниками та отримував різноманітні модифікації свого нормативно-правового (законодавчого) закріплення.

Вихідним для наукового тлумачення поняття спеціалізації суду є визначення загальнонаукового тлумачення спеціалізації як такої та наступне окреслення специфіки значення цього терміну у межах юриспруденції. Такий науково-теоретичний підхід слугуватиме відправним базисом для наших наступних міркувань у площині вирішення поставленого наукового завдання.

Уточнення обсягу поняття спеціалізації в побудові судової системи, своєю чергою, передбачає з'ясування дефініції поняття, співвідношення принципу спеціалізації з принципом забезпечення єдності судової системи, а також виокремлення характерних ознак спеціалізованих судових органів як специфічних органів, що відправляють правосуддя з окремих категорій правових (судових) спорів.

Слід визнати абсолютно закономірним висновок про те, що юридичний принцип спеціалізації в побудові судової системи будь-якої держави вважається однією з фундаментальних основ (засад), які мають суттєве науково-теоретичне та прикладне значення для побудови відповідної конкретної судової системи[1; 2; 3].

При цьому зазначимо, що в юридичній науці загалом термін «спеціалізація» є доволі рідко вживаним. Іноді він узагалі підміняється іншими категоріями. Дослідженню його змісту у теоретико-правовій науці, зокрема, приділяється украй недостатня увага.

Водночас, нині вживання даного поняття в чинному законодавстві України стає дедалі частішим, часом навіть потрапляючи до текстів різногалузевих та різнопрофільних нормативно-правових актів (зокрема, 54 чинних законів України¹), щоправда, без легального тлумачення свого змісту. Зокрема, у них, наприклад, йдеться про:

¹ Підраховано автором відповідно до законодавства України станом на 1.02.2011 р.

спеціалізацію вищого навчального закладу та/або наукової установи (ст. 1 Закону України «Про наукові парки»[4]), оптимальну спеціалізацію регіонів у виробництві товарів та послуг (ст. 2 Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів»[5]), спеціалізацію територій (Закон України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006-2010 роки» [6]), спеціалізацію судового експерта (ст. 16 Закону України «Про судову експертизу» [7]), спеціалізацію міст, підприємств, виробництва (Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» [8]), спеціалізацію головних наукових організацій та установ у сфері транспортного забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків (Закон України «Про Комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002-2010 роках» [9]), спеціалізацію працівників дипломатичної служби (ст. 20 Закону України «Про дипломатичну службу» [10]), спеціалізацію банків (ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [11]), спеціалізацію курортів (ст. 5 Закону України «Про курорти» [12]). Отже, представлене видове розмаїття спеціалізації вказує на поліморфність даної категорії, широкі можливості його застосування у різних сферах суспільних відносин.

Явище спеціалізації отримало конституціоналізацію стосовно судового устрою, тоді, як, з другого боку, це явище у правовому аспекті виступає як комплексне, багатоаспектне, багатовимірне та таке, що торкається не лише питань судоустрою, але й організації роботи суддівського співтовариства, судової влади держави в цілому.

Тому спершу, перш ніж приступити до розгляду цього поняття в аспекті порушеної в даному дослідженні проблематики, є сенс звернутися до загальнонаукового та спеціально-юридичного тлумачення даного поняття.

Попри те, що поняття «спеціалізація» походить від латинського «species», що позначає вид, різновид, а, отже, коріння його сягають минулого, термін «спеціалізація» у сучасному вигляді сформувався порівняно нещодавно і має французьке походження від слова «specialisation». Воно утворюється шляхом виокремлення загальних ознак в індивідуальних поняттях і саме має спільні ознаки з іншими видовими поняттями[13].

Загальнонаукове тлумачення цього поняття важко зустріти у філософських словниках та інших довідникових виданнях узагальнюючого характеру. Проте зміст його може бути виведений за допомогою формально-логічних операцій з однокореневих слів та наближених за змістом понятійних категорій.

Так, зокрема, деякі філософські словники оперують поняттям «специфікація». Даний термін є однокореневим слову «спеціалізація». Так, у Філософському енциклопедичному словнику за редакцією Є.Ф. Губського, Г.В. Корабльова та В.О. Лутченка «специфікація» (з латини «species» – вид і «fasege» – робити) розкривається як «уточнена класифікація чогось, відокремлення, розмежування на підвідділи» [13]. Специфікація також відома як «документ, що додається до тексту договору поставки» [14].

Отже, якщо тлумачити поняття специфікації дослівно, воно означатиме формування виду. Водночас у тлумачному словнику через латинські слова «species» і «fasege» визначається ще один термін – «специфічний», тобто такий, що складає відмітну особливість когось чи чогось, властивий виключно комусь, чомусь[15].

З наведених міркувань випливає, що специфікація – це або дія, в результаті якої явесь явище чи предмет відокремлюються за допомогою характерних, особливих, властивих лише цьому явищу чи предмету рис (якщо це явище) або деталей (якщо це предмет), або ж – документ, в якому наводиться опис характерних, відмітних рис, властивостей, подробиць якогось предмета, механізму, явища.

Спеціалізація доволі часто розглядається і як категорія економічного порядку. Зокрема, в сучасній економічній теорії вживається поняття спеціалізації як зосередження діяльності на випуску певного виду продукції відноситься не лише до підприємства в цілому, але і до його підрозділів (цехів, дільниць, робочих місць). Розглядається також внутрізаводська спеціалізація – відмінна від спеціалізації підприємств. Вона здійснюється

як у формі предметної, так і технологічної спеціалізації підприємств. Окрім того, розглядається і функціональна спеціалізація – за апаратом управління[16].

У соціально-трудовому контексті спеціалізація іноді ототожнюється з розподілом праці, який переважає в сучасному промисловому виробництві. При цьому аксіомою вважається те, що перевагою спеціалізації виступає, зазвичай, закріплення певних робіт (ділянок чи напрямів роботи) за відповідними фахівцями в даній галузі[17].

Водночас в юридичній науці для організації судоустрою поняття «спеціалізація» вживається, як правило, в аспекті формування розгалуженої системи спеціалізованих судів або в аспекті спеціалізації самих суддів. Застосований на практиці великий комплекс правових приписів не лише впливає на рівень спеціалізації процесуальної форми, але і визначає робоче навантаження судових органів, правильність здійснення ними правосуддя тощо[18].

Як відзначається в науковій літературі, тенденція появи системи спеціалізованих судів вважається однією з провідних особливостей організації правосуддя в сучасний період.

Між тим, відсутність законодавчої дефініції поняття спеціалізованого суду породжує різноманітні тлумачення та інтерпретації змісту цього поняття в юридичній науці.

Специфічність об'єкта чи суб'єкта правового регулювання також не прояснює ситуації, оскільки не дає відповіді на питання, у чому ж, власне, полягає така специфічність, адже будь-яка судова справа має притаманні лише їй об'єктно-суб'єктні характеристики.

Так само і розкриття поняття спеціалізованого суду через категорію спеціалізованої компетенції також залишає більше питань аніж відповідей. Адже незрозуміло, у чому полягає «спеціалізованість» відповідної компетенції.

«Виключність компетенції» є доволі широким за обсягом та невизначеним з нормативного боку поняттям. До того ж часто, навіть у діяльності спеціалізованих судів трапляються випадки перетинання компетенції, їх слабкої розмежованості, на чому часто наголошують дослідники (А.В. Абсалямов[19], Ю.М. Старилов[20] та ін.). За таких умов на науково-теоретичному рівні твердити про виключність компетенції спеціалізованих судів як відмітну їх ознаку також не доводиться. Більше того, в ідеалі, очевидно, будь-які органи публічної, у тому числі і судової, влади мають бути наділені чітко визначеною (абсолютно визначеною) компетенцією, щоб унеможливити їх довільне втручання у приватне життя та у сферу законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Загалом же, можна погодитися з тим, що в реалізації принципу спеціалізації судів через формування підсистеми спеціалізованих судів знаходить своє втілення функціональний розподіл повноважень усередині судової системи. Через такий розподіл судова система домагається концентрації зусиль на вирішенні відповідними органами окремих категорій юридичних спорів у межах відповідних видів правовідносин.

Отже, слід погодитися з тим, що спеціалізація судової діяльності є багатоаспектним поняттям. Його позитивний потенціал може і повинен реалізовуватися поряд та у тісній взаємодії з іншими прогресивними принципами організації судової системи держави та судочинства, у ході вирішення комплексу питань, які стосуються судоустрою, судочинства, організації діяльності суддів у державі тощо.

Зокрема, спеціалізація повинна ґрунтуватися на принципі розумної достатності[21]. Вона не повинна бути ані занадто широкою, ані завужкою. При виборі оптимальної моделі організації спеціалізації судоустрою слід керуватися критерієм максимально ефективного здійснення правосуддя, якісного розгляду судових справ.

Література.

1. Назаров І.В. Принципи побудови судової системи. – Х.: ФІНН, 2009. – 52-53.
2. Притика Д. Створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні – головна мета судової реформи // Право України. – 2009. – №12. – С. 71-84.

3. Сібільова Н. Теоретичні основи побудови судової системи України // Право України. – 2009. - №6. - С. 38-45.
4. Закон України “Про наукові парки” // Відомості Верховної Ради України, 2009, N 51, ст.757.
5. Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів”// Відомості Верховної Ради України, 2005, N 51, ст. 548.
6. Закон України “Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006-2010 роки” // Відомості Верховної Ради України, 2006, N 34, ст. 290.
7. Закон України “Про судову експертизу” // Відомості Верховної Ради України, 2005, N 1, ст. 14.
8. Закон України “Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст” // Відомості Верховної Ради України, 2004, N 24, ст. 332.
9. Закон України “Про Комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002-2010 роках” // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 24, ст. 166.
10. Закон України “Про дипломатичну службу” // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 5, ст. 29.
11. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Відомості Верховної Ради України, 2001, N 5-6, ст. 30.
12. Закон України “Про курорти” // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 50, ст. 435.
13. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е.Ф. Губский и др. - М.:ИНФРА-М., 1999. - С. 66.
13. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е.Ф. Губский и др. - М.:ИНФРА-М, 1999. - С. 434.
14. Гражданское право: словарь-справочник / общ. ред. М.Ю. Тихомиров. - М., 1996. - С. 479.
15. Толковый словарь русского языка / сост. Г.О. Винокур и др.; под ред. Д.Н. Ушакова. - М.: ОГИЗ, 1940. -Т. IV. -С. 433.
16. Специализация производственных подразделений // Режим доступа: <http://www.koefficienta.ru/endurater-texter-material25modered-1976-index.html>.
17. Понятие специализации // Режим доступа: <http://easy-economics.ru/unkcionalnye-svyazi/ponyatie-specializacii.html>.
18. Зайцев И.М., Ткачев Н.И. Специализация исковой формы защиты права // Вестник Московского университета. - Серия П. - Право. - 1988. - С. 81.
19. Абсалямов А.В. Административное судопроизводство в арбитражном суде. Теоретико-методологические аспекты. Автореф. дисс. докт. юрид. наук. – М.: Международный институт управления МГИМО (У) МИД России, 2009. – 55 с.
20. Старилов Ю.Н. Административная юстиция. - М.: НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА, 2001.
21. Самохвалов В. Загальна теорія судової влади: системно-правові аспекти розвитку. Нав. посіб. – К.: Юстініан. 2010. – С. 100.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ: СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ.

Перчеклій І.
(юрист)

***Анотація.** Інститут права власності Українського народу на природні ресурси досліджується в аксіолого-правовому аспекті. Автор аналізує економічну, екологічну, інтеграційну та інші соціальні функції права власності Українського народу на природні ресурси.*

***Ключові слова:** право власності Українського народу на природні ресурси, функції права власності Українського народу на природні ресурси.*

***Аннотация.** Институт права собственности Украинского народа на природные ресурсы исследуется в аксиолого-правовом аспекте. Автор анализирует экономическую, экологическую, интегративную и другие функции права собственности Украинского народа на природные ресурсы.*

***Ключевые слова:** право собственности Украинского народа на природные ресурсы, функции права собственности Украинского народа на природные ресурсы.*

Проблема права власності Українського народу на природні ресурси виникла у контексті дискусійних уявлень щодо доцільності загалом роздержавлення всього загальнонародного надбання, що дісталось Україні від радянського періоду, та зумовленого ринковими процесами пошуку найбільш ефективного власника природних